

KRMNO BILJE U FUNKCIJI PROIZVODNJE MESA I MLIJEKA

Uz prvo savjetovanje Sekcije za krmno bilje i travnjake,
Poreč — od 4. do 6. studenog 1987.

Cjelokupna jugoslavenska poljoprivredna proizvodnja u trajnoj je krizi već dugi niz godina. Ta kriza je sobito izrazita u posljednjih nekoliko godina. Pojedine grane poljoprivredne proizvodnje na različite načine odolijevaju odsutnosti dugoročne gospodarske politike bazirane na prirodnim, ljudskim i financijskim potencijalima naše zemlje. Ratarsku proizvodnju, čini se, za sada najmanje potresaju i najmanje remete česte promjene zakona i propisa. Ratarstvo se naime, u poslijeratnom razdoblju, najharmoničnije razvijalo slijedeći približno evropska dostignuća u prinosima glavnih ratarskih kultura. Naravno, to se odnosi samo na prinose ostvarene na (dijelu) društvenih površina.

No, kad već govorimo o ratarskim površinama i ostvarenim prinosima, u analitička razmišljanja treba uključiti i činjenicu da se upravo na tim našim površinama desetljećima prakticira uzak plodored dviju glavnih kultura (pšenica i kukuruz, ponegdje i šećerna repa). Osim toga, upotreba stajskog gnoja i drugih vidova organske gnojidbe postala je nevažnom i sporadičnom pojavom u ratarskoj praksi, naročito poslije razdvajanja ratarske i stočarske proizvodnje u posebne radne jedinice na mnogim našim kombinatima. Sve gore navedeno bi trebalo poslužiti samo kao podloga za razmišljanje o progresivnom osiromašivanju naših tala u sadržaju organske tvari, a to znači i stalnom smanjivanju plodnosti tla. Nastavi li se takovom »specijaliziranom« ratarskom i stočarskom proizvodnjom u kojoj niti jedna strana ne pokazuje nikakvo zanimanje za raznovrsnom krmnom proizvodnjom (jednogodišnjih i višegodišnjih krmnih kultura, te krmnih međuusjeva), uspjeh ćemo ostaviti našem potomstvu, uz sve ekološke, financijske i moralne ruine i besprehledna prostranstva mrtvih, sterilnih tala.

Što se pak stočarstva tiče, ono se kroz ove duge godine koprcalo u kontradiktornosti svakovrsnih administrativnih propisa i odluka. O izvozno-uzovnoj politici poljoprivrednih proizvoda kao i politici cijena govorilo se dosta u Poreču. O tome se i inače govori na mnogim (i premnogim) skupovima kao i u sredstvima javnog informiranja. Međutim, moćna birokracija ima svoju logiku, svoj ritam mijenjanja ili donošenja novih propisa... i to tako traje... U takovoj općoj klimi naše stočarstvo zapada u sve veća i dužna krizna razdoblja. Uz spomenute administrativne propise i cjelokupnu (anti)agrarnu politiku,

stočarskim krizama je svakako pogodovala nebriga ulaganja u istraživanja proizvodnje kvalitetne krme kako na oraničnim površinama tako isto na travnjačkim površinama. Tom važnom segmentu poljoprivredne proizvodnje na skupu u Poreču bilo je posvećeno najviše pažnje.

Savjetovanje u Poreču bilo je zamišljeno i organizirano tako da se s aspekta krmne proizvodnje (i to svih vidova krmne proizvodnje) sagleda problematika u našem današnjem ratarstvu i stočarstvu. Posebice u ovom današnjem kriznom trenutku, kada smo dostigli još jedan rekord, da smo jedina zemlja u Evropi koja uvozi svježe mlijeko . . .

Međutim, u Poreču je dominantna tema bila proizvodnja kvalitetne krme (kukuruzna silaža) kao preduvjeta visoko produktivnog govedarstva. To je uostalom klasična tema i nije bilo ni mogućnosti, a ni potrebe izbjeći je. Osim toga brojni prisutni stručnjaci imali su o toj temi dosta toga reći, svaki na svoj način i na temeljima svojih iskustava. I to je bilo dobro.

Nije bilo dobro što se o problematici uzgoja, ishrane i korištenja ostalih preživača vrlo malo govorilo. Tu mislimo, prije svega na ovce i koze. Te dvije izuzetno zanimljive stočarske proizvodnje u nas su posve zapuštene, pa je i broj stručnjaka koji je pobliže upućen u tu problematiku zabrinjavajuće malen. To ide jedno s drugim. Naše ovčarstvo i kozarstvo krajnje je ekstenzivno. I to je postala naša tradicija, naša sudbina. Loša tradicija koja, čini se, nikome ne smeta. Naime, naše današnje ovčarstvo na istoj je ili čak i nižoj razini nego recimo, prije pola stoljeća. Ili prije jednog, dva ili više stoljeća, kao u vrijeme kralja Tomislava. Proučavajući današnje naše ovčarstvo, recimo samo u primorskoj regiji, nije čak moguće ni pretpostaviti da je u prošlosti mogla postojati ekstenzivnija faza od ove današnje, tu pored nas. Poreč je dakako ostao pošteđen ovih neugodnih činjenica, jer su i na porečkom skupu »ozbiljne teme« i »velike stočarske proizvodnje« zaokupile i predavače i ostale učesnike.

Posve je razumljivo da se u tri dana nisu mogli izanalizirati a još manje riješiti problemi ratarsko-stočarske proizvodnje. Jedno važno pitanje je ipak bilo postavljeno, a to je pitanje *racionalne proizvodnje KVALITETNE voluminozne krme*. To pitanje se provlačilo kroz najveći dio izlaganja i o njemu se najviše govorilo i na OKRUGLOM STOLU trećeg dana Savjetovanja. O toj temi su odista svi imali što reći.

Međutim, porečki skup je još jednom pokazao da se naša agronomska znanost i praksa uporno vrte samo oko oraničnih površina. Travnjačka problematika nju nije nikada odviše zanimala. Za naše agronome, kako ratare tako i stočare, travnjaci kao da i ne postoje. (Neki to i tvrde!). Koliko naši agronomi griješe, dokazuje praksa u svim razvijenim evropskim zemljama. Dokazuju to i riječi jednog od najvećih agronoma koje je ova zemlja imala. Radi se o **Albertu Ogrizeku** koji u mnogim svojim radovima naglašava važnost razvoja travnjaštva što je »preduvjet racionalnog i naprednog stočarstva«. Ogrizek je još daleke 1936. u svom radu »RAZUMNO PAŠNJARSTVO« napisao:

»Razumno se travnjaštvu, a napose pašnjarstvu, tj. pravilnom obrađivanju i iskorištavanju pašnjaka kod nas ne posvećuje gotovo nikakva pažnja, iako se pašnjaci i livade smatraju osnovom za ishranu naše stoke. Većina naših gospodara prepušta pašnjake same sebi, uvjerena da se nikako ne isplaćuje u nje uložiti bilo kakav rad i kapital osim u slučaju, ako dolazi u obzir pretvorba pašnjaka u kakvu drugu vrstu kulture, kao na pr. oranicu ili livadu. Naše pašnjake stoga ubrajamo u red najekstenzivnije obrađivanih kultura koje se zapravo samo iskorišćuju, a da se u njih ništa ili pak vrlo malo

ulaže. Takvo mišljenje i postupak donosi nam veliku štetu, koja se najjače očituje u nedovoljnoj i lošoj ishrani naše stoke.»

Naveli smo opsežan citat, međutim, nismo sigurni da će ove riječi, napisane prije pola stoljeća, biti djelotvornije danas nego što su bile kroz minula desetljeća. Osim toga, brojni su još autori koji su na sličan način pisali o toj našoj vjekovnoj travnjačkoj zaostalosti, sve tamo od **Turine, Kvakana**, pa do **Šoštarića-Pisačića, Čizeka** i drugih mlađih autora.

I eto, u nas je, u ovo naše vrijeme, pažnja stručnjaka isključivo usmjerena na proizvodnju voluminozne krme na oraničnim površinama. Sva potrebna voluminozna krma namiriva se iz dviju kultura: kukuruza i lucerne. U tu svrhu dobri nizinski travnjaci su pretvoreni u oranice. Budući da je držanje stoke na ispaši smatrano i još se uvijek smatra u nas nekakvim nazadnjaštvom, travnjačke površine nepogodne za oraničku proizvodnju su napuštene.

Tako se eto zbilo da u dijelovima Jugoslavije, u svakom slučaju u cijeloj Hrvatskoj, više od četiri decenije ostanu potpuno izvan korištenja sve brdsko-planinske, te mediteranske travnjačke površine. Na Savjetovanju u Poreču taj problem je bio jedva naznačen. Preko njega se brzo prešlo. Jer zapravo većina naših stručnjaka i znanstvenika zaokupljena je velikim ratarskim kulturama i krupnom stokom. Međutim, šest i pol milijuna hektara travnjaka Jugoslavije (od čega više od četiri milijuna bi mogli biti dobri produktivni travnjaci — što predstavlja gotovo polovicu cijelog poljoprivrednog teritorija naše zemlje) ili se uopće ne koriste ili su prepušteni krajnje ekstenzivnoj proizvodnji. To se posebno odnosi na primorske travnjake.

Sve gore iznesene razloge imali smo na umu kada smo pripremali program rada Savjetovanja u Poreču. Polazili smo zapravo od činjenice da nije moguće izdvajati i rješavati agrarnu problematiku rješavanjem samo jednog segmenta poljoprivredne proizvodnje, jer je sve uzročno povezano. Nemoguće je na primjer ulagati sredstva u intenzifikaciju travnjaka za ovčarsku proizvodnju, a da se usporedo ne stvara i tip intenzivne ovce koja će te popravljene travnjake moći valorizirati i ekonomski opravdati uložena sredstva. Isto tako je besmisleno stvoriti ili uvesti intenzivnu pasminu ovce ili koze i držati je na nekom ekstenzivnom travnjaku. To je naravno svima jasno, međutim svi znamo dobar broj primjera, da se upravo u nas tako radi.

Program rada porečkog skupa zato je bio sastavljen i organiziran tako, da se na jednom mjestu izloži sva ratarsko-stočarska problematika uključujući tu i krmnu i travnjačku proizvodnju, te u tom kontekstu i veterinarsku zaštitu.

U izlaganjima koje objavljujemo u ovom broju »Agronomskog glasnika« obuhvaćen je jedan presjek ratarsko-stočarske proizvodnje počevši od selekcije, izbora sorata i vrsta krmnog bilja pa do proizvodnog procesa, spremanja i korištenja krme. Sve je to bilo sagledano sa stanovišta pravilnog načina ishrane stoke (u prvom redu goveda) i rentabilne stočarske proizvodnje.

Na OKRUGLOM STOLU, trećeg dana Savjetovanja, gorkim se riječima raspravljalo o sadašnjem stanju u našem tzv. agrarnom kompleksu. Naši istaknuti agronomi, proizvođači i istraživači nisu krili svoju zabrinutost nad budućnosti naše poljoprivrede. Nekoliko je diskutirano opisalo dramatično stanje na našem selu. Spominjale su se tragične riječi »sumrak i umiranje našeg sela«, »opustjele njive i staje« itd. Postavljen je zahtjev da se na budućim Savjetovanjima u program uvrste referati o razvoju poljoprivrede na selu.

Dugogodišnja, najčešće represivna politika razvoja sela dovela je naše selo u bezizlazan i apsurdan položaj. U poljoprivrednoj seljačkoj proizvodnji (koju su srozali na tzv. individualnu poljoprivredu) desetljećima vlada nesigurnost plasmama, odnosno proizvodnje proizvoda zbog nesigurnosti tržišta, zbog raznih špekulacija na svim razinama birokratskog aparata od mjesne zajednice i općine do republike i federacije.

Zbog takvih odnosa nije bilo moguće osigurati svrsishodno funkcioniranje društveno-političkih instrumenata u smislu dugoročnog stabilnog razvoja kako proizvodnih, tako ni uslužnih djelatnosti seoskih gospodarstava (proizvodnja kvalitetnih poljoprivrednih proizvoda, organizacija kućne radinosti, razvoj seoskog turizma itd.). Globalno gledano, zbog takvog odnosa prema agraru (a taj se odnos još nije promjenio u pozitivnom smislu!) selo je veliki gubitnik, a onda je logično da, summa summarum gubi i cijela zemlja. Selo na izdisanju polako dovodi i cijelu zemlju u slično stanje:

»Savez komunista na selu može biti avangarda tek kad nam bude avangardna agrarna politika. Sad još prevladavaju sektaški odnos prema selu i strah od bogatih seljaka. U vrijeme kad je 80% zemlje i 90% stočarstva u rukama seljaka, mi im nudimo organizaciju umjesto sadržaja. Moramo se stoga osloboditi mnogih idejnih dogmi«*

To je rečeno na jednom od brojnih skupova koji se održavaju širom zemlje. Kvantitet će valjda jednog dana dati i kvalitetu.

Savjetovanje u Poreču ocjenjeno je vrlo pozitivnom ocjenom od strane učesnika i gostiju. Međutim sasvim je sigurno da u globalnom sagledavanju problematike i ratarstva i stočarstva, te proizvodnje kvalitetne krme nije smjela izostati ekonomska analiza svih tih proizvodnih parametara.

Ovaj uvodni dio u izlaganja iznesena na Savjetovanju u Poreču (što ih objavljujemo u ovom broju Agronomskog glasnika) onim istim redom kako su bila prezentirana, ne bismo smjeli završiti, a da ne izrazimo nadu da će PRVO SAVJETOVANJE SEKCIJE ZA KRMNO BILJE I TRAVNJAKE (Sekcija u jesen 1988. proslavlja desetu obljetnicu svog postojanja) učiniti barem jedan korak naprijed ka uključivanju golemih travnjačkih površina u sistem intenzivne stočarske proizvodnje kako govedarske, tako isto, ili još više, ovčarske, kozarske i djelomično svinjogojske.

Doc. dr. Dragutin Dumančić

FORAGE CROPS AND GRASSLAND DEVELOPMENT AS A BASE OF MEAT AND MILK PRODUCTION

by **D. Dumančić**

The Croatian Grassland Section organised the First Consultation on fodder crops and Grassland production in the Istrian town of Poreč, in November 1987.

The global agricultural production in the contry was discussed. The papers we are publishing on the following pages give some of the problems of crop and animal production. The Solution will be difficult to find if there is no change in the general agricultural policy on Federal Government level.

* S. GUGIĆ na sjednici Komisije CK SKH za razvoj, organizaciju i metode rada SK. (Večernji list, Zagreb, 27. 1. 1988.)